

Dzieje Grodu Przemysła©

„Towarzystwo Miłośników Miasta Poznania im. Cyryła Ratajskiego”

„Dzieje Grodu Przemysła”

*„Dzieje Grodu Przemysła”
Numer 3-4 (14)/marzec-kwiecień 2013*

Mateusz Hurysz

Wkład Poznaniaków

do kultury światowej

Rola Poznańczyków w skarbcu ludzkości...

Część X – Jan Lubrański

M. H.

*Przedmiotem kultury będzie wszystko to, co przyjmie czysty i szlachetny
skarbiec ludzkości, co odrzuci to znaczy, że nigdy nim nie było.
Historia nie raz pokazała, co przetrwało,
a co zginęło w czeluściach i mrokach przeszłości*

Metryczka osobowa		
1. Numer porządkowy	10	2 (10)
2. Postać	Jan Lubrański	1436 – 1501
3. Epoka	Nowożytność	XV w.
4. Wkład	W 1518 uzyskał uposażenie od króla dla utworzonej przez siebie Akademii - uczelni o ambicjach szkoły wyższej zorganizowanej, w przeciwieństwie do konserwatywnego uniwersytetu Krakowskiego, według renesansowych wzorów, w rok później, w 1519 rozpoczął budowę siedziby dla uczelni nazwanej później jego imieniem.	

1. Poznaniak

Wielu wybitnych ludzi Kościoła mieszkało w pałacu na Ostrowie Tumskim. Zostawili po sobie sporo śladów, ale chyba żaden z nich nie zapisał się w historii Poznania, tak, jak biskup Jan Lubrański. Owoce jego działalności fundacyjnej widoczne są do tej pory na Ostrowie, a stworzona przez niego pierwsza w Polsce humanistyczna szkoła średnia o ambicjach uniwersyteckich, to chluba Poznania. Spacerując dziś po Ostrowie Tumskim, co rusz spotykamy budynki wzniesione przez tego biskupa-fundatora.

2. Wkład do kultury światowej

Najważniejsza była działalność fundacyjna biskupa, bo też najlepiej o człowieku świadczą dzieła, jakie pozostawił, a po Janie Lubrańskim sporo zostało. W pierwszym okresie swojej działalności, Lubrański zadbał przede wszystkim o Ostrów Tumski, który jest perłą zabytków w Polsce i klejnotem chrześcijańskim w dziedzictwie europejskim. Zbudował na nim m.in. wodociągi i kazał pokryć dachówką dachy budynków, które do tej pory były kryte słomą, ponadto nakazał wybrukować tumskie ulice. Kolejnym wielkim przedsięwzięciem, był generalny remont katedry, w której przebudowano wieże zachodnie, zdobiąc je dodatkowo helmami. Namacalnym śladem remontu katedry z tego czasu, jest zachowana do dzisiaj wieża północna. Ponadto zainstalowano witraże, a prezbiterium otrzymało nową polichromię. Cały Ostrów Tumski został otoczony nowym, kamienno-ceglanym murem obronnym z basztami i blankami oraz bramami przy mostach.

Założenie Akademii Lubrańskiego jednej z najnowocześniejszych wówczas uczelni w Polsce, kształcąca w nowym, renesansowym duchu. Jej mury opuściło wielu czołowych przedstawicieli polskiego Renesansu. Przy jednej ławce uczyli się synowie chłopów wraz z synami magnatów. W gronie wykładowców, obok żarliwych wyznawców katolicyzmu, znajdowali się ludzie sprzyjający reformacji, a to wszystko odbywało się w murach szkoły będącej pod opieką katolickiego biskupa.

Współczesny Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu jest spadkobiercą tradycji i idei, które wyrosły na podłożu tej Akademii, protoplasty akademickości w Wielkopolsce.

3. Biogram

Rys ogólny

Jan Lubrański herbu Godziemba (1456 - 1520), biskup poznański, założyciel Akademii Lubrańskiego. Bratanek Grzegorza Lubrańskiego, podkanclerzego koronnego oraz starszy brat Bernarda, kanonika poznańskiego i Mikołaja zwanego Gardzią, wojewody kaliskiego i poznańskiego.

Pochodzenie

Urodził się w 1456 roku jako syn Lamberta (Rupert) z Lubrańca na Kujawach i Barbary Boleścicówny z Kosowa k. Kutna, herbu Jastrzębiec. O jego ojcu, Rupercie-Lambercie, niewiele wiadomo: wpisał się w 1437 roku na uniwersytet krakowski, miał zamiar zrobić karierę duchowną (był klerikiem diecezji wrocławskiej oraz przez kilka lat pisarzem publicznym i konsystorzem krakowskiego - 1444 roku), ale zrzucił suknię duchowną i się ożenił.

Edukacja, kapłaństwo i wczesna kariera polityczna

Dzieciństwo spędził prawdopodobnie na Kujawach, w dobrach rodzinnych. Jan idąc w ślady ojca, wstąpił na krakowski uniwersytet. Sześć lat później został magistrem sztuk wyzwolonych i postanowił kształcić się dalej we Włoszech. W latach 1478-80, pobierał nauki w Bolonii, a następnie w Rzymie, gdzie przed rokiem 1484 uzyskał tytuł doktora dekretów, czyli prawa, aby następnie powrócić do Polski, gdzie postanowił poświęcić się karierze duchownej i politycznej, co w tamtych czasach często szło w parze. Wyższe duchowieństwo, a zwłaszcza biskupi, stanowili wówczas elitę intelektualną i urzędniczą w wielu europejskich krajach. Często to właśnie kanonikom i biskupom, panującym powierzali misje dyplomatyczne, co wydawało się naturalne, w końcu ludzie ci pochodzili z wpływowych rodów możnowładczych, byli znakomicie wykształceni na europejskich uczelniach, znali „światowe zwyczaje” i posiadali liczne kontakty, a więc świetnie nadawali się na dyplomatów. W 1485 roku, Jan rozpoczął karierę pod opieką stryja Grzegorza, wówczas podkanclerzego koronnego. Otrzymał też pierwsze beneficja kościelne, i tak kolejno objął kanonie: gnieźnieńską (1485), krakowską (1487), poznańską (1489) i wrocławską (1490). 1493 roku zrezygnował z kanonii poznańskiej na rzecz młodszego brata – Bernarda i objął prepozyturę w kapitule katedralnej poznańskiej. W 1489 roku, dzięki protekcji wspomnianego już stryja Grzegorza, został notariuszem w kancelarii królewskiej, pracując kolejno dla królów: Kazimierza Jagiellończyka i Jana Olbrachta. Można by rzec, że chwycił Pana Boga za nogi, gdyż posada w królewskiej kancelarii gwarantowała wspaniałą karierę i kolejne godności. Tak też było z przypadku Jana.

Biskup i dalsze dzieje

Dzięki protekcji Jana Olbrachta w 1497 roku otrzymał święcenia biskupie i stanowisko biskupa plockiego, z którego już po roku zrezygnował, obejmując tron biskupa poznańskiego. Przez następne lata zajmował się głównie sprawami państwowymi, wspierając wybór na króla Aleksandra Jagiellończyka, a następnie Zygmunta Starego, oraz pracując nad projektami reform skarbu. W latach 1502 - 1503 przebywał we Włoszech, zdobywając znajomości i doświadczenia w gronie tamtejszych renesansowych humanistów. Z Polecenia Zygmunta Starego w latach 1507 - 1518 odbył wiele podróży dyplomatycznych. W późniejszym okresie, pomimo że nie należał do najbliższego otoczenia Zygmunta, uważano go, wraz z jego bratem - Mikołajem Lubrańskim Gardzią, wojewodą kaliskim (w latach 1501 - 1511) a później wojewodą poznańskim za zaufanych ludzi króla, reprezentujących go w Wielkopolsce.

Duży dwór biskupi Jana Lubrańskiego był znaczącym ośrodkiem kultury renesansowej w kraju. Dzięki staraniom Jana Lubrańskiego, biskupstwo poznańskie otrzymało z 1500 roku swój pierwszy, wydrukowany w Bazylei brewiarz, zwany Breviarium Posnaniense. Do jego otoczenia należeli Piotr Tomicki, Andrzej Krzycki, Mikołaj Kotwicz i Jakub Wedelicki. Podczas sprawowania urzędu dbał również o rozwój diecezji: zwołał siedem synodów diecezjalnych, przeprowadził rewizję uposażenia biskupów poznańskich, inicjując spisanie "Księgi uposażeń biskupstwa poznańskiego", które stanowi dziś podstawowy dokument opisujący wielkopolską gospodarkę początku XVI wieku, zaś wszystkie jego poczynania zostały szczegółowo zachowane w czterech tomach akt znajdujących się w archiwum metropolitalnym. Dzięki jego zabiegom wsie Dolsk i Ciążeń należące do diecezji uzyskały prawa miejskie, ufundował wiele kościołów w Wielkopolsce (np. w Kazimierzu Biskupim) oraz szpitali (np. Szpital św. Stanisława w Poznaniu). Zadbał również o siedzibę biskupią. Przeprowadził generalny remont poznańskiej katedry, odnowił pałac biskupi, wznosił psalterię dla kolegium psalterzystów, które utworzył w 1512.

Śmierć

Zmarł w nocy z 22 na 23 maja 1520 podczas pobytu w Buku, pochowano go w poznańskiej katedrze, gdzie jego wychowanek i następca – Piotr Tomicki ufundował mu istniejący do dziś nagrobek. Paweł z Krosna poświęcił mu epitafium w 1512 roku.

Akademia Lubrańskiego

Akademia Lubrańskiego (łac. Collegium Lubranscianum) – polskie kolegium działające w Poznaniu w latach 1519–1780, założone przez biskupa poznańskiego Jana Lubrańskiego.

Kolegium Lubrańskiego było szkołą średnią o wysokim poziomie nauczania, stąd zwyczajowo nazywano je akademią.

Akademia rządziła się swoimi prawami, a w XVII i XVIII w. posiadała także samorządną konwokację profesorów, zorganizowaną na wzór konwokacji Akademii Krakowskiej.

W 1780 szkołę przejęła Komisja Edukacji Narodowej, łącząc ją z Akademią Wielkopolską i przekształcając w szkołę wojewódzką dla województwa poznańskiego.

Szkoła posiadała bogatą bibliotekę, sukcesywnie powiększaną o zapisy licznych fundatorów i produkcję, działającej przy Akademii od 1689 r., Drukarni Akademickiej. Związane z nią były także bursy uczniowskie: Rozdrażewskich, Szoldrskich, Krzyckich, Zalaszwoskiego oraz Kralla (ta ostatnia najprawdopodobniej nie została uruchomiona).

Historia

Pierwszym rektorem był Jan ze Stobnicy, ceniony podówczas teolog i geograf, ale szybko zastąpił go pochodzący z Poznania teolog-humanista Tomasz Bederman, autor Antiquissimi graeci poetae z 1505 i Cicero de eloquentia z 1513. Wykładowcami natomiast byli Jan Kruk z Gniezna (również teolog) oraz prawnicy Mateusz i Grzegorz z Szamotuł oraz Jakub Skrzetuski. Akademia posiadała dwa wydziały: teologiczny i humanistyczny, nie miała jednak prawa nadawania tytułów naukowych, dla których uzyskania studenci udawali się na Uniwersytet Jagielloński lub któryś z uniwersytetów europejskich. Nauki humanistyczne wykładali poza Bedermanem również Antoni Feliks Gall i Antoni Niger. Prawdziwy rozkwit uczelni rozpoczął się z przybyciem nowego dziekana wydziału humanistycznego, pochodzącego z Lipska Krzysztofa Hegendorfera, który stworzył statut szkoły, wprowadził nowe rewolucyjne metody nauczania – prowadzono dyskusje, pisano rozprawy, dyktanda, mowy i wiersze. W 1535 opuścił on Poznań za sprawą archidiacona poznańskiego Grzegorza Snopka z Szamotuł – scholastyka związanego z Akademią Krakowską, który oskarżył go (słusznie zresztą, gdyż Hegendorfer sprzyjał reformacji) o herezję, czyli szerzenie tez niezgodnych z nauczaniem Kościoła Katolickiego.

Za czasów Hegendorfera niższy wydział – humanistyczny dzielił się na szkoły – odpowiedniki klas (licząc od najmniejszych):

szkoła gramatyczna – nauka podstaw gramatyki, stylistyki, etymologii łacińskiej i greckiej (była to jedyna szkoła, w której nauczanie greki wpisane było do oficjalnego programu nauczania; język ten uznawany był za wstęp do czytania pism heretyckich):

szkoła retoryczna – retoryka, historia powszechna i geografia

szkoła matematyczna – arytmetyka, astronomia, astrologia, objaśnianie kalendarza, muzyka i śpiew

szkoła filozofii

szkoła logiki

szkoła jurystyczna – prawo rzymskie i kościelne

Następnie kandydaci do stanu duchownego przechodzili na wydział wyższy – teologiczny.

Po odejściu Hegendorfera poziom szkoły obniżył się pod wpływem scholastyków z Uniwersytetu Jagiellońskiego, którzy metody renesansowe zastąpili średniowiecznymi, stosowanymi wówczas w Krakowie.

Drugi rozkwit Akademia przeżyła w latach 1562-1570 za sprawą wykładowców związanych z kontrreformacją sprowadzonych przez biskupa Andrzeja Czarnkowskiego – Benedykta Herbęsta z Krakowa i jego braci. Szkole pomogły też nowe legaty, podkomorzy poznański Jan Konarski przeznaczył na placówkę 2000, a szlachcic z

Niepartu Jan Rożnowski 3667 zł. W latach 70. XVI wieku szkoła znów podupadła, głównie za sprawą silnej konkurencji nowego Kolegium Jezuickiego, które cieszyło się większą przychylnością biskupa Łukasza Kościeleckiego.

Od schyłku XVI wieku widać wyraźne starania kapituły poznańskiej o wznowienie preżnej działalności Lubranscianum. Prawdopodobnie dzięki nim były sufragan włocławski Jan Rozdrażewski zapisał dla Akademii w 1604 r. znaczne dochody na remont budynku i utrzymanie profesorów oraz uczniów. Finansowe zabezpieczenie (choćby windykowane dopiero w 1619 r.) i zainteresowanie Akademią uczelni krakowskiej przyczyniło się do wznowienia działalności szkoły na przełomie 1613/1614 r.

W 1619 nadano szkole statut oparty na tym napisanym przez K. Hegendorfera, opracowany na zlecenie kapituły poznańskiej i przyjęty przez nią decyzją z 1 lipca 1619 r., która dla tego celu dokonała wyboru komisji złożonej z siedmiu członków. Efektem reform stało się częściowe uzależnienie Collegium Lubranscianum od Akademii Krakowskiej. Polegało ono na obsadzeniu wszystkich katedr profesorami krakowskiej uczelni, czasami ich odwoływaniu, ale również na pilnowaniu spraw karność. Akademia Lubrańskiego pozostała jednak niezależna, bowiem to kapituła poznańska zatwierdzała ostatecznie przysłanych dyrektorów (sprawa ta nie została nigdy unormowana).

Akademia przetrwała do 1780 roku, kiedy to Komisja Edukacji Narodowej połączyła ją z Kolegium Jezuickim w Wojewódzką Szkołę Wydziałową. Dawny gmach Akademii oddał biskup Antoni Onufy Okęcki w 1784 r. na cele seminarium duchownego.

Znani studenci

Józef Struś – lekarz, naukowiec, burmistrz Poznania

Klemens Janicki – poeta

Kasper Goski

Andrzej I Górka

Adam Gradowicz

Krzysztof Opaliński

Łukasz Opaliński

Rafał Leszczyński

Jan Śniadecki

Marcin Czechowicz

Jan Mikołaj Smogulecki

Wacław z Szamotuł - kompozytor

Budynec

Gmach Akademii, jedna z pierwszych renesansowych budowli Poznania, to trzykondygnacyjny budynek podparty w narożnikach masywnymi skarpami, zbudowany w latach 1518-1530, a przebudowany w XVII i XVIII wieku. W latach 2006-2007 budynek przeszedł gruntowną renowację, podczas której wnętrza przygotowane zostały do umieszczenia w nich wystawy Muzeum Archidiecezjalnego. Obok gmachu stoi pomnik Jana Kochanowskiego zrekonstruowany w 1984 i przeniesiony tu w 2002.

Daina Kolbuszowska

Akademia Lubrańskiego – spełniająca marzenia ówczesnych humanistów dotyczące nowoczesnego kształcenia, jedna z najlepszych uczelni w Europie - powstała w 1519 r. dzięki biskupowi Janowi Lubrańskiemu. Wśród jej wychowanków byli m.in. poeta Klemens Janicki, lekarz Józef Struś, czy astronom i filozof Jan Śniadecki.

Okres jej największej świetności przypadł na lata działalności w Poznaniu Krzysztofa Hegendorfa, znakomitego humanisty, teologa, ucznia Filipa Melanchtona2, który jako 23. latek został rektorem uniwersytetu lipskiego

4. Ikonografia

1. *Założenie Akademii Lubrańskiego* w Poznaniu, obraz Jana Matejki

2. Budynek Akademii Lubrańskiego, dziś Muzeum Archidiecezjalne

5. Opracowania i ikonografia

Tekst przedrukowany z drobnymi zmianami:

http://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Lubra%C5%84ski
Maciej Brzeziński:” Poznańskie Historie, historia, zabytki, kultura, ludzie”,
<http://epoznan.pl/blogi-blog-19-1471>
<http://poznanskiehistorie.blogspot.com/2011/06/akademia-lubranskiego.html>
http://pl.wikipedia.org/wiki/Akademia_Lubra%C5%84skiego

Źródła ikonograficzne:

0. [strona 4 – Wizerunek Jana Lubrańskiego w poznańskiej katedrze]
http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Jan_Lubra%C5%84ski_Pozna%C5%84_RB1.JPG
1. http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:JMatejko_Akademia_Lubra%C5%84skiego.JPG
2. http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Akademia_Lubranskiego.jpg

Dzieje Grodu Przemysła©

Dzieje Grodu Przemysła©